—03
«ENTREACTES»
Estiu
2017
Edició digital

GIRONA CULTURA

ENTRE «ACTES»

ENTREVISTES

Bernardo Atxaga
per Alfons Petit

Eva Vàzquez
per Eudald Camps

AULA D'ESCRIPTURA

Textos del alumnes

—03
«ENTREACTES»
Estiu
2017
Edició digital

TEXTOS:
ALFONS PETIT

FOTOS:
MARTÍ ARTALEJO

BERNARDO ATXAGA

Bernardo Atxaga (Asteasu, Guipúscoa, 1951) va causar un autèntic terratrèmol literari amb la publicació d'*Obababakoak* (1988), una obra escrita en èuscar que ja ha estat traduïda a una trentena d'idiomes. Llicenciat en econòmiques i en filosofia, Atxaga s'ha consolidat des de llavors com l'escriptor en llengua basca més llegit i traduït i com un autor amb múltiples registres: ha creat novel·les, relats, assaig, poesia, teatre, literatura infantil... *Aquells cels* (1995), *El fill de l'acordionista* (2003), *Marques* (2007), *Set cases a França* (2009) i *Días de Nevada* (2014) es troben entre les seves obres més conegudes, que li han valgut, a més, una gran quantitat de distincions. Persona afable i excel·lent conversador, el 31 de març va participar a Girona en un acte del festival literari MOT, que aquest any tenia com a lema «Escriure el passat». I el passat sempre ha tingut molta presència en l'obra d'Atxaga.

Havia estat a Girona?
Hi havia estat passejant quan estudiava a Barcelona, després de llegir un article de Josep Pla. Hi vaig venir de la millor de les maneres, sense cap finalitat, més que la de passejar, conèixer la ciutat.. I la imatge que més m'ha quedat de Girona, i no sé per què la recordo tan especialment, són les escales de la Catedral. De fet, quan ara he vist el riu m'ha sorprès perquè no recordava cap riu. Crec que és molt interessant com es recorda el paisatge...

Depèn de molts factors, no?
Sí, és com quan a l'escola demanen a la mainada que facin el mapa de la ciutat, i veus que nens de diferents escoles dibuixen ciutats diferents... La imatge mental que tenim del món no coincideix amb la imatge mental que en tenen les altres persones, i depèn fins i tot de la classe social. Nosaltres som un món dins el món, el nostre món interior es fa de bocins del món de fora i moltes vegades hom no sap per què aquests bocins són a dins nostre...

Les coses t'arriben i se't queden a dins per motius molt diversos...
És clar, és un atzar... Avui [a l'acte del MOT] parlarem precisament de la memòria. I te'n poso un exemple: un amic meu explicava sempre que un dia estava amb el seu pare a casa, tenien la llar de foc encesa, i de sobte de la xemeneia va caure un ocell, un mussol que no se sap com va anar a parar sobre el foc. Llavors el pare del meu amic es va girar i li va ventar una bufetada. Quan el meu amic li va preguntar per què l'havia pegat, li va dir: «Perquè te'n recordis d'aquest moment». I deia aquest meu amic: «El meu pare tenia tota la raó, perquè no se m'obliden mai el mussol, la bufetada, res...».

I així anem construint aquest nostre món interior...
És clar. I en poso un altre exemple: en reunions d'antics companys de classe, hom comença a explicar coses d'un determinat professor que tothom havia conegut, i és curiós com ningú no es recorda del mateix... Això té a veure amb la infinitud de la realitat. Quan vaig començar a escriure em semblava que el misteri era com en els contes d'Alícia, a l'altra banda del mirall, però després vaig pensar que no era així, que el que anomenem misteri no és sinó la complexitat de la realitat. És tan complexa, tan infinita, que tota aproximació és possible, mai no s'arriba a descriure del tot.

Què li sembla el MOT, un festival que fa pujar a l'escenari no músics, sinó escriptors?
Als Estats Units ja fa molts anys que vaig veure que les botigues de discos tancaven, i els meus amics músics deien que només es podia viure del directe, que els discos només es compraven de record... I crec que ara mateix hi ha un viratge en la literatura que també passa pel directe, per una mena de pre-teatre o para-teatre: un escenari i una veu a sobre. Em sembla, i sobretot en les llengües minoritàries, que la lectura davant del públic i les biblioteques són dues vies de sortida per a la literatura... I, a més, dues vies de molta qualitat.

I la literatura tal com l'hem concebut de sempre?
La lectura em sembla fonamental, insubstituïble, tota persona hauria de llegir una mica cada dia, és or per a la ment, per a la reflexió, per a la sensibilització... Fins i tot els llibres difícils, si una persona té temps per ficar-s'hi a dins, són els més fructífers. Aquesta seria la part escolàstica de la qüestió, però després hi ha l'empírica, i aquí el que veiem és que tot el que abans era entreteniment a través del llibre ara se'n va cap a d'altres maneres d'entreteniment que a mi ja no em semblen l'or de què parlava, sinó a vegades la plata, el bronze o fins i tot el ferro... Però és evident que això està passant, i davant d'aquest fet jo penso radicalment, només hi ha una cosa molt superior, que és la presència física. Què millor que una lectura en directe, amb la veu, el poeta, els gestos, els comentaris que fa després... Per damunt de les màquines només hi ha aquesta presència...

Això s'ha de començar a treballar amb una mainada que abans tenia poques opcions d'oci,

però que ara en té moltes altres...
Potser la quantitat en altres camps tingui un sentit, però en això que estem parlant, que és una mica la creació del món particular, que em sembla bàsic, aquí la quantitat hi té molt poc a fer. Tots tenim l'experiència d'un poema que hem llegit als 14 anys, que tenia set línies i ens ha acompanyat tota la vida, i en canvi potser tots els llibres que vam llegir des dels 16 no han deixat ni rastre en nosaltres. Llegir i escriure, a diferència del parlar, són tècniques, i com tota tècnica requereixen aprenentatge, entrenament, una continuïtat. I passa que persones que han estudiat amb mi, que han fet una carrera i han treballat d'economistes, però que van perdre l'hàbit de llegir perquè miraven més la tele, tinc la sospita que ara no són capaços de llegir més enllà de tres o quatre minuts. No poden llegir cap llibre... I ho passen molt malament perquè se n'adonen. Hi ha alguna cosa en ells que els impedeix concentrar-se perquè això és un aprenentatge. Al cap i a la fi, el millor que aprenem a l'escola és a estar asseguts sense moure'ns durant unes quantes hores (riu)...

El millor que aprenem a l'escola és a estar asseguts sense moure'ns durant unes quantes hores

Hi ha una mena de falsedat sobre la cultura: que el que és difícil no és interessant, quan gairebé sempre és el contrari

Aquella paciència...
Aquella paciència, aquella gimnàstica. Però molta gent que ha deixat de llegir de sobte els veig terroritzats perquè s'adonen que no són capaços de llegir un llibre. I m'espanto perquè ho he detectat entre persones que en teoria haurien de llegir molt...

Creu que la situació va camí d'empitjorar? Sembla que s'imposa el missatge curt, ràpid, immediat, i que l'escola deixa de banda aquella cultura de l'esforç, aquella gimnàstica...
No és tant, em sembla, el *modus operandi*, Twitter i aquestes coses, com el que hi ha a sota, que és una mena de *run-run* ideològic, perquè no arriba ni a ideologia, una mena de falsedat sobre la cultura: que el que és difícil no és interessant, quan gairebé sempre és el contrari; que la cultura no té a veure amb l'autonomia de les persones, quan és al revés... I semblava que no passava res, amb aquests missatges, però estem arribant políticament a una situació en la qual estan passant moltes coses, i em sembla que hi ha por. Jo almenys en tinc, no respecte a la meva pròpia vida, però sí sobre el que pot passar d'aquí a cinquanta anys... De fet, vaig guanyar un cert prestigi a Euskadi perquè van fer una enquesta sobre qui guanyaria les eleccions americanes, tothom va dir que Hillary Clinton i jo vaig dir que Donald Trump.

Vostè ha viscut als Estats Units i sap què hi passa...
He viscut al sud del país i hi he vist la subcultura, la gent que no llegeix, que no està formada... Potser la gent creu que no passarà res però en una situació d'incultura, amb una ideologia relativista segons la qual tant és veure una sèrie com llegir l'*Odissea*, etc., vés a saber què pot passar...

Veu alguna semblança amb fenòmens que s'estan produint a Europa, per exemple l'auge a França de Marine Le Pen?
Són fenòmens complexos, però no he vist enlloc d'Europa una mena de subcultura com la que he vist en certes zones dels Estats Units. Europa ha tingut una tradició i una cultura que es veuen en el menjar, a taula, en la configuració de les ciutats i dels pobles, i tot aquest passat és un suport. Un pagès francès, per exemple, té un bagatge cultural i tradicional i està unit a moltes coses. Per això em sembla que a Europa el fenomen és lleugerament diferent, que no té tant a veure amb la dominació absoluta de les ments per part de les televisions i segons quins missatges, que és el que ha passat als Estats Units. Crec que Europa més aviat està pagant la traïció dels socialdemòcrates, que s'han convertit en purs aparells amb grans dosis de cleptomania.

Els que havien construït l'Europa de l'estat del benestar...
Exacte, els reformistes, que han comès una gran traïció i han abandonat molta gent. De fet, l'altre dia vaig estar al sud de França i vaig llegir un article que deia com Le Pen s'està valent del discurs de l'extrema esquerra de fa uns anys. Tenen molts paral·lelismes.

També està captant votant de la dreta moderada que té por a la crisi, a l'estranger, al terrorisme...
És cert, la por.. Ja Maquiavel en va parlar a *El Príncep* i és una de les coses que als Estats Units vaig notar més, gairebé físicament. La por i la utilització de la por. Tothom té por i, a més, els diaris l'alimenten.

Parlant de por, li he de demanar per la que s'ha viscut a la seva terra, al País Basc...
Ha estat molt important, és clar...

Què és ETA avui?
ETA (rumia...) porta el camí de tots els morts que es van convertint en fantasmes, es van allunyant en la ment i per tant quedarà com un record, molt aviat. És molt important que això passi per fi perquè la violència té una particularitat, que és el seu impacte tremend. Jo recordo per exemple, i sortint de la violència d'ETA, que quan estudiava filosofia a Barcelona eren els anys del violador de l'Eixample, que en deien. Era un violador en una ciutat com Barcelona, i a la facultat, a la sortida, totes les dones anaven en grup, vol dir que allò afectava la vida quotidiana de moltíssima gent. Doncs imagina't el que és un grup com ETA, amb una capacitat de violència tremenda, i al davant una contraviolència sovint poc legal, com se sap, una guerra bruta... Això genera un laberint en el qual hi ha camins que no són visibles però que se sap que hi són... I el País Basc ha estat durant molts anys com circular per un laberint. Quan desapareix ja no ETA, sinó quan desapareix la violència, quan ja ningú tem que li passi res per una actitud, per ser en un lloc o per formar part d'un cos policial o el que sigui, això fa que la vida canviï completament. Per a benefici, crec, del Parit Nacionalista Basc, que si ho puc dir...

Pot dir el que vulgui...
(riu) Que té en la seva insipidesa la seva gran virtut. Hi ha gent d'altres partits que em preguntava com pot ser tan votat el PNB. I la meva impressió és que tenim un país convalescent després d'aquella etapa tan tremenda, i com els convalescents no vol sorolls, no vol saber gaire del demà... El que vol és insipidesa absoluta, calma absoluta, i penso que el PNB és el partit perfecte per oferir-ho.

Es parla d'ETA, i està molt ben parlat, però tothom sap a Euskadi que si al mateix temps no es parla de la tortura, aquí no hi ha sortida

El temps curarà les ferides encara obertes?
Abans parlàvem de l'important que és la lectura, o l'art... Jo crec que l'única via de sortida en aquest cas per a la confraternització o recreació de la societat passa per l'art, la literatura, la poesia... Ja s'han fet intents i crec que s'ha avançat molt. Jo veig un debat sobre política a la televisió basca i després en veig un altre per exemple a La Sexta, i aquest em sembla com un circ, i en canvi els debats al País Basc semblen debats de veritat, en què hi ha posicions molt enfrontades i es diuen coses. Penso que això s'ha guanyat, que ens trobem ja en un moment en el qual parlem i mirem a les coses de cara. Jo mateix em vaig trobar fa uns dies, una mica per equivocació, al davant de 300 persones que volen fer com un procés cap a la independència, gent *abertzale*, com d'Herri Batasuna. I els vaig poder dir tranquil·lament que a mi tot això l'únic que em provoca és mal de cap; fa deu anys potser no ho hauria pogut dir.

Però encara queden coses per fer, no?
Perquè es pugui arribar de veritat a una confraternització s'ha d'entrar en el passat i s'han de netejar bodegues, magatzems i tot el que hi ha allà baix...

Segons quines coses poden provocar molt malestar...
Crec que en els propers cinc anys seria molt bo per a tothom, i hi incloc per suposat per a tot l'Estat, que aquest afer de la violència aflorés del tot d'una vegada. El problema que no aflori del tot és també perquè es parla d'ETA, i està molt ben parlat, no he estat mai gens complaent en aquest sentit, però tothom sap a Euskadi que si al mateix temps no es parla de la tortura, aquí no hi ha sortida.

Les ferides costaran de cosir...
Exacte, la cauterització no serà un procés de vi i roses, serà un procés duríssim que requerirà de persones amb autoritat moral i autoritat efectiva per portar-lo endavant, perquè no crec que per les vies regulars s'hi arribi, perquè hi ha massa interessos. I dic que serà bo per a tothom perquè si jo fos membre del PP de Madrid, o del Govern, m'adonaria que aquest Estat s'assembla cada vegada més a un arxipèlag amb unes illes cada vegada més lluny. Administrativament les lligaràs, però l'illa no et tindrà en compte per a res, que és el que ara passa. I ho dic sense cap mena de connotació ideològica, és un fet: avui a moltíssima gent del País Basc, joves sobretot, els parles de Madrid i no saben de què els parles, no hi senten cap vinculació. Si no se soluciona el problema de presos, tortures, víctimes..., aquest nucli del conflicte, aquest procés continuarà cap endavant.

Coneix la situació política a Catalunya? Com veu el procés cap a la independència?
Des de fora el veig confús, però sé que la veritat és en els detalls i no els conec. En una entrevista al diari *Ara* vaig dir que el que més em pertorba tant del nacionalisme basc com del nacionalisme català és veure que sovint té molt de classisme. A vegades escolto dir «perquè Espanya» (fa servir un to despectiu), així com torçant una mica el gest, i em sembla que això és classisme. A mi Espanya, independentment dels merders que hi hagi, em sembla un gran país en molt sentits, ho dic sincerament, i ja no diguem la seva tradició cultural. Jo tinc una relació molt forta amb la cultura espanyola i em molesta molt que es parli despectivament d'Espanya i dels espanyols. En tot cas, si algú em diu que vol la independència per qüestions per exemple econòmiques, perquè a part de tot el govern del PP de Madrid és insofrible, com tothom sap, sí que acceptaria aquests arguments. Ara, no em diguis que no tindràs cap relació amb la cultura que s'anomena espanyola. Des de fora he vist a vegades aquestes coses d'«Adéu Espanya», com fent broma, i no ho veig bé. Però bé, després hi ha els detalls, i també veig una gran força del catalanisme. Si això es decideix, evidentment s'haurà d'acceptar.

Tornem a la literatura... El MOT ha estat dedicat aquest any al passat, i el passat en la seva literatura té un pes molt important...
S'ha d'anar amb compte perquè passat és com altres paraules grans, paraules port, com amor. Sota el terme amor es pot escriure una columna de connotacions gairebé infinites i passa el mateix amb el passat, de manera que immediatament l'hem d'acotar perquè tot és passat...

Em referia més a un passat concret, el de fa uns anys, i que a més deixa rastres físics...
Dins aquest passat immens que és l'univers i tots els universos i el temps i tots els temps, jo només he tingut una idea, i després vaig tenir una segona petita idea. La primera idea, que vaig aplicar a *Obabakoak*, és que això que anomenem present està fet com d'un conglomerat de passats. Aquesta idea la vaig tenir quan vaig acompanyar la meva mare al Museu Històric de Nàpols, i vaig veure a les ruïnes de Pompeia un fresc en el qual unes persones jugaven a un joc que 2000 anys després també acostumaven a jugar les meves cosines al meu poble natal. I després vaig pensar que a l'església del meu poble natal, de nens resàvem en llatí, que era la llengua de Virgili, un altre cop el passat. I llavors vaig construir Obaba amb aquesta substància del passat. Per això dic quan em pregunten que Obaba és un lloc on no existeixen ni Freud ni Marx.

No hi havien arribat...
Clar, i gairebé tot el món camperol està fet d'aquesta substància, que és una substància que té potser 2.000 anys.

Vostè ha escrit que els nascuts abans del 1960 han vist el final de tot aquest món...
Exacte, del món de Virgili. La vida al camp, la casa, un arbre, un gos... Tot això és virgilià i ja no diguem tot el que és fantasmagoria, els gossos rabiosos, que se't posi el llangardaix per l'orella, que t'entri una serp a dins... Per a nosaltres tot això és fantasia però per a ells era realitat. Aquesta subsistència del paradigma del món antic és una de les dues idees que he tingut.

I la segona?
És la de les marques, la mnemotècnia o els elements que t'obliguen a recordar. Com aquell camperol que sap que en aquell racó han afusellat un home durant la Guerra civil i hi tira calç perquè no hi creixi l'herba i no ho trepitgin les vaques. Hi ha marques de moltes classes, com el poema de Luis Cernuda sobre els campaments de nens refugiats a Anglaterra. O si un dia vas al meu poble i entrem al carrer major, et diré «mira una marca franquista», una casa que té dues alçades més que la resta. Així en el paisatge et queda una marca d'una etapa política concreta. Amb aquesta idea vaig escriure el llibre *Marques*, que comença bé però que és impossible. És impossible per a un escriptor entrar en els grans temes, com la guerra, etc. O n'ets testimoni o el que puguis dir des de fora no és molt interessant.

El passat sempre és present a la seva obra, però també hi ha una evolució en el que hi explica. Del món màgic d'*Obabakoak* passa a històries més contemporànies com *El fill de l'acordionista* o introdueix la seva experiència als Estats Units a *Días de Nevada*...
És per la meva convicció que el veritable misteri, el secret del món, es troba en la complexitat del que és real. Em sembla que per entendre aquesta complexitat o per entrar-hi no n'hi ha prou amb l'experiència però em sembla que és condició necessària. Haver experimentat alguna cosa dóna idea de la seva complexitat, mentre que si es fa des de l'exterior gairebé sempre és un reflex retòric.

Vostè escriu en èuscar, una llengua minoritària. En quina situació es troba?
Com diria aquell, està en crisi, gràcies a Déu...

És impossible per a un escriptor entrar en els grans temes, com la guerra, etc. O n'ets testimoni o el que puguis dir des de fora no és molt interessant